

Dokumenti Komiteta ministara

Saveta Evrope

CM(2000)56 Addendum 28. april 2000.

---

710. sastanak, 18. maj 2000.

10. Pravna pitanja

10.1 Evropski komitet za pravnu saradnju

(CDCJ)

Nacrt Preporuke Komiteta ministara državama članicama o slobodi obavljanja advokatske profesije i Eksplanatorni memorandum

---

Deo A

Nacrt Preporuke br. R(2000)...

Komiteta ministara državama članicama

o slobodi obavljanja advokatske profesije

Komitet ministara, u skladu sa uslovima utvrđenim u članu 15.b Statuta Saveta Evrope,

Imajući u vidu odredbe Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda;

Imajući u vidu Osnovne principe Ujedinjenih nacija o ulozi advokata, koje je podržala Generalna skupština Ujedinjenih nacija u decembru 1990. godine;

Imajući u vidu Preporuku R(94)12 o nezavisnosti, efikasnosti i ulozi sudija, koju je usvojio Komitet ministara Saveta Evrope 13. oktobra 1994. godine;

Naglašavajući osnovnu ulogu koju advokati i profesionalna (strukovna) udruženja advokata takođe imaju u obezbeđivanju zaštite ljudskih prava i osnovnih

sloboda;

Želeći da unapredi slobodu bavljenja advokatskom profesijom u cilju jačanja vladavine prava, u kojoj advokati učestvuju, naročito u svojoj ulozi onih koji brane individualne slobode;

Svestan potrebe za pravičnim sistemom vršenja pravosudne vlasti koji jemči nezavisnost advokata u obavljanju njihovih profesionalnih dužnosti bez ikakvih neprimerenih ograničenja, uticaja, podsticaja, pritisaka, pretnji ili mešanja, neposrednih ili posrednih, iz bilo kog segmenta ili zbog bilo kog razloga;

Svestan koliko je potrebno da se obezbedi valjano obavljanje dužnosti i odgovornosti advokata i, naročito, svestan potrebe da advokati pohađaju adekvatnu obuku i da uspostave odgovarajuću ravnotežu između svojih dužnosti prema sudovima i dužnosti prema klijentima;

Smatrajući da pristup pravdi može zahtevati da lica koja se nalaze u ekonomski slabom ili nepovoljnom položaju dobiju usluge advokata,

Preporučuje vladama država članica da preduzmu ili pojačaju, zavisno od date situacije, sve mere koje smatraju neophodnima radi sprovođenja Principa sadržanih u ovoj Preporuci.

Za potrebe ove Preporuke, izraz „advokat“ označava lice koje je kvalifikovano i ovlašćeno u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom da postupa i deluje u ime svojih klijenata, da se angažuje u advokatskoj praksi, da se pojavljuje pred sudovima ili da daje savete i zastupa svoje klijente u pravnim poslovima.

Princip I – Opšti principi o slobodi obavljanja advokatske profesije

1. Treba preduzeti sve neophodne mere u cilju poštovanja, zaštite i unapređenja slobode obavljanja advokatske profesije bez diskriminacije i bez neprimerenog mešanja vlasti ili javnosti, naročito u svetlu relevantnih odredaba Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda.

2. Odluke koje se odnose na dozvolu za bavljenje advokaturom ili na pristupanje toj profesiji, treba da donosi neki nezavisni organ. Takve odluke, bilo da ih donosi ili ih ne donosi neki nezavisni organ, treba da podležu preispitivanju od strane nezavisnog i nepristrasnog organa sudske vlasti.

3. Advokati treba da uživaju slobodu uverenja, izražavanja, kretanja, udruživanja i okupljanja i, naročito, treba da uživaju pravo da učestvuju u javnim diskusijama o pitanjima koja se odnose na advokaturu i vršenje pravosudne vlasti i da sugerišu zakonodavne reforme.

4. Advokati ne treba da budu izloženi nikakvim sankcijama ili pritiscima niti im se može pretiti sankcijama ili pritiscima kada postupaju u skladu sa svojim profesionalnim standardima.

5. Advokati treba da imaju pristup svojim klijentima, uključujući naročito pristup

licima koja su lišena slobode, kako bi im se omogućilo da daju savete u neposrednom kontaktu nasamo i da predstavljaju svoje klijente u skladu sa utvrđenim profesionalnim standardima.

6. Treba preduzeti sve neophodne mere kako bi se osiguralo poštovanje poverljivosti odnosa između advokata i klijenta, uključujući sadržaj svih dosijea, dokumenata (pismena) i elektronskih komunikacija. Izuzetke u odnosu na ovaj Princip treba dopustiti samo ako su ti izuzeci izričito dozvoljeni u međunarodnom pravu i u meri u kojoj je to neophodno u demokratskom društvu, naročito u interesu krivičnih istraga, pod kontrolom nezavisnog i nepristrasnog organa sudske vlasti.

7. Advokatima ne treba onemogućiti pristup sudu pred kojim su kvalifikovani da se pojave i oni treba da imaju pristup svim relevantnim dosijeima kada brane prava i interese svojih klijenata u skladu sa svojim profesionalnim standardima.

8. Svi advokati koji postupaju u jednom istom predmetu treba da uživaju jednako poštovanje suda.

Princip II – Pravno obrazovanje, obuka i stupanje u advokatsku profesiju

1. Pravno obrazovanje, stupanje u advokatsku profesiju i kontinuirano bavljenje njome ne treba nikome da budu uskraćeni naročito iz razloga pola ili seksualnih sklonosti, rase, boje kože, veroispovesti, političkog ili drugog mišljenja, etničkog ili socijalnog porekla, pripadništva nekoj nacionalnoj manjini, imovinskog stanja, statusa na rođenju ili fizičkog invaliditeta.

2. Treba preduzeti sve neophodne mere kako bi se obezbedio visok standard pravne obuke i moralnost kao preduslov za stupanje u advokatsku profesiju i kako bi se omogućila kontinuirana edukacija advokata.

3. Pravno obrazovanje, uključujući programe kontinuirane edukacije, treba da teže jačanju advokatskih veština, snaženju svesti o etičkim pitanjima i pitanjima ljudskih prava i treba da služe tome da advokate obučavaju poštovanju, zaštiti i unapređenju prava i interesa njihovih klijenata i podržavanju valjanog obavljanja pravosudne funkcije.

Princip III – Uloga i dužnost advokata

1. Advokatske komore i druga profesionalna udruženja advokata treba da sačine profesionalne standarde i kodekse ponašanja i da osiguraju da, u odbrani legitimnih prava i interesa svojih klijenata, advokati imaju dužnost da postupaju nezavisno, predano i pravično.

2. Advokati treba da poštuju profesionalnu tajnu u skladu sa internim zakonima, propisima i profesionalnim standardima. Svaka povreda te tajnosti, bez saglasnosti klijenta, treba da bude podvrgnuta odgovarajućim sankcijama.

3. Dužnosti advokata prema njihovim klijentima treba da obuhvate sledeće:

a. davanje saveta klijentima o njihovim zakonskim pravima i obavezama, kao i o

- verovatnom ishodu i posledicama predmeta, uključujući tu i finansijske troškove;
- b. nastojanje prvo i pre svega da se predmet reši prijateljskim putem;
  - c. preduzimanje pravnih radnji u cilju zaštite, poštovanja i ostvarivanja prava i interesa njihovih klijenata;
  - d. izbegavanje sukoba interesa;
  - e. neprihvatanje veće količine posla od one kojom mogu razumno da upravljaju.
4. Advokati treba da poštuju sudstvo i da obavljaju svoje dužnosti prema sudu na način koji je potpuno u skladu sa domaćim zakonodavnim i drugim propisima i profesionalnim standardima. Kad god se advokati uzdržavaju od toga da obavljaju svoje profesionalne aktivnosti, oni treba da vode računa da izbegnu nanošenje štete interesima klijenata ili drugih lica kojima su njihove usluge potrebne.

Princip IV – Pristup svih lica advokatima

1. Treba preduzeti sve neophodne mere kako bi se osiguralo da sva lica imaju delotvoran pristup advokatskim uslugama koje pružaju nezavisni advokati.
2. Advokate treba podsticati da pružaju advokatske usluge licima koja se nalaze u ekonomski slabom ili nepovoljnom položaju.
3. Vlade država članica treba, tamo gde je to neophodno u interesu pravde, da osiguraju da delotvorne advokatske usluge kompetentnih advokata budu dostupne licima koja se nalaze u ekonomski slabom ili nepovoljnom položaju, naročito kada je reč o licima koja su lišena slobode.
4. Sva pravila ili propisi kojima se uređuju honorari ili novčana naknada advokata treba da uzmu u obzir potrebu da se advokatima omogući da ostvare razuman dohodak, kao i potrebu da se javnosti pružaju advokatske usluge.
5. Dužnosti advokata prema njihovim klijentima ne treba da trpe zbog činjenice da se honorari isplaćuju u celini ili delimično iz javnih sredstava.

Princip V - Udruženja

1. Advokatima treba da bude dozvoljeno i oni treba da budu ohrabreni da formiraju profesionalna lokalna, nacionalna i međunarodna udruženja i da pristupaju tim udruženjima, koja, bilo samostalno bilo zajedno sa drugim telima, imaju zadatak da jačaju profesionalne standarde i obezbeđuju nezavisnost i interese advokata.
2. Advokatske komore i druga profesionalna udruženja advokata treba da budu samoupravna tela, koja su nezavisna u odnosu na vlasti i javnost.
3. Uloga advokatskih komora ili drugih profesionalnih udruženja advokata u zaštiti njihovih članova i u odbrani njihove nezavisnosti od bilo kakvih neprimerenih

ograničenja ili povreda nezavisnosti treba da bude poštovana.

4. Advokatske komore ili druga profesionalna udruženja advokata treba podsticati da osiguravaju nezavisnost advokata i da, između ostalog, čine sledeće:

- a. unapređuju i zastupaju cilj pravde, bez ikakvog straha;
- b. brane ulogu advokata u društvu i, naročito, da održavaju i čuvaju njihovu čast, dostojanstvo i integritet;
- c. unapređuju učestvovanje advokata u programima koji obezbeđuju pristup pravdi lica koja se nalaze u ekonomski nepovoljnom ili slabom položaju, naročito kada je reč o pružanju pravne pomoći i davanju saveta;
- d. unapređuju i podržavaju zakonske reforme i diskusije o postojećem i predloženom zakonodavstvu;
- e. unapređuju blagostanje pripadnika profesije i pomažu njima ili njihovim porodicama ako su okolnosti takve da to nalažu;
- f. saraduju sa advokatima iz drugih zemalja u cilju unapređenja uloge advokata, naročito kroz razmatranje rada međunarodnih organizacija advokata i međunarodnih međuvladinih i nevladinih organizacija;
- g. unapređuju i promovišu najviše moguće standarde kompetencije advokata i staraju se za to da advokati neprestano poštuju standarde ponašanja i discipline.

5. Advokatske komore ili druga profesionalna udruženja advokata treba da preduzmu sve neophodne radnje, uključujući odbranu interesa advokata kod nadležnog organa, u slučaju:

- a. hapšenja ili pritvaranja nekog advokata;
- b. donošenja bilo kakve odluke o pokretanju postupka kojim se dovodi u pitanje integritet nekog advokata;
- c. bilo kakvog pretresa samih advokata ili njihove imovine;
- d. svake zaplene dokumenata ili materijala koje advokat ima u svom posedu;
- e. objavljivanje izveštaja u štampi koji zahtevaju delovanje u ime advokata.

Princip VI – Disciplinski postupci

1. Kada advokati ne postupaju u skladu sa svojim profesionalnim standardima, koji su utvrđeni u kodeksima ponašanja koje su sačinile advokatske komore ili druga udruženja advokata, treba preduzeti odgovarajuće mere, uključujući disciplinske postupke.

2. Advokatske komore ili druga profesionalna udruženja advokata treba da snose

odgovornost ili da budu ovlašćena da učestvuju u vođenju disciplinskih postupaka koji se odnose na advokate.

3. Disciplinski postupci treba da se vode uz puno poštovanje Principa i pravila utvrđenih u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, uključujući pravo advokata o kome je reč da učestvuje u postupku i da zatraži sudsko preispitivanje donete odluke.

4. Prilikom utvrđivanja sankcija za disciplinske prekršaje čiji su počinioci advokati treba poštovati princip srazmernosti.

Deo B

Eksplanatorni memorandum u vezi sa Preporukom br. R(2000)...

Komiteta ministara državama članicama

o slobodi obavljanja advokatske profesije

Uvod

1. Obavljanje profesija advokata oduvek je strogo povezano sa kulturnim, socijalnim, političkim i istorijskim okruženjem svakog društva i, u svakom demokratskom društvu, advokati imaju suštinsku ulogu koju treba da igraju u pravilnom vršenju pravosudne vlasti, u izbegavanju i rešavanju sporova, kao i u zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda. Kodeks ponašanja advokata u Evropskoj zajednici koji je usvojio Savet advokatskih komora i pravničkih društava Evropske zajednice (CCBE) 28. oktobra 1988. godine utvrđuje da su „pravila profesionalnog ponašanja određena na temelju dobrovoljnog prihvatanja od strane onih na koje se odnose, kako bi se osiguralo ispravno ostvarivanje uloge advokata koja se smatra bitnom u svim civilizovanim društvima“.

2. Advokatska praksa se znatno menjala tokom proteklih nekoliko decenija i lica koja se bave advokaturom sada su u obavezi da prihvate komercijalni pristup svojoj delatnosti. Međutim, oni su pripadnici nezavisne profesije i moraju poštovati pravila koja obezbeđuju da se oni sami čvrsto pridržavaju svojih dužnosti prema sudu i prema svojim klijentima i drugim osobama (vidi stavove 3. i 36, dole) kao i da održavaju određene profesionalne standarde. Suštinski je važno osigurati da se bez ikakve diskriminacije klijentima pružaju advokatske usluge najvišeg kvaliteta.

3. Jasno je da advokati ne treba da služe samo u interesu svojih klijenata, nego i u interesu pravosudnog sistema u celini. U Kodeksu ponašanja CCBE (u verziji teksta koja je revidirana 28. novembra 1998. godine) naglašava se sledeće:

„U društvu koje je ustanovljeno na poštovanju vladavine prava advokat ispunjava posebnu ulogu. Njegove dužnosti i obaveze ne počinju i ne završavaju se vernim izvršavanjem onoga na šta su on ili ona upućeni i što im zakon dozvoljava. Advokat mora da služi interesima pravde kao i onima čija su mu prava i slobode povereni na dokazivanje i odbranu, i dužnost je advokata ne samo da zastupa slučaj svoga klijenta, nego i da bude savetnik svog klijenta.

Stoga njegova funkcija advokatu donosi niz zakonskih i moralnih obaveza (koje ponekad deluju kao da su u uzajamnom sukobu) prema:

klijentu;

sudovima i drugim organima vlasti pred kojima advokat zastupa stvar svoga klijenta ili postupa u njegovo ime;

advokatskoj profesiji u celini i svakom kolegi pripadniku te profesije, naročito; i

javnosti za koju postojanje slobodne i nezavisne profesije, koja ima zajedničku obavezu poštovanja pravila utvrđenih u okviru same profesije, predstavlja suštinski važno sredstvo za očuvanje ljudskih prava u suočenosti sa moći države i sa drugim interesima u društvu“.

4. Na međunarodnom nivou preduzeti su različiti koraci da se uspostave međunarodno usaglašeni standardi za obavljanje profesije advokata.

5. Ujedinjene nacije su sačinile Osnovne principe o ulozi advokata, koji sadrže jednoobrazne odredbe za bavljenje advokatskom profesijom na međunarodnom nivou. Na 8. Kongresu Ujedinjenih nacija o prevenciji kriminala i postupanju prema učiniocima krivičnih dela (Kongres je održan na Kubi, u periodu od 27. avgusta do 7. septembra 1990. godine) usvojeni su Osnovni principi o ulozi advokata. Ti principi su pripremljeni kako bi se državama pomoglo u rešavanju njihovog zadatka unapređenja i osiguranja odgovarajuće uloge advokata u društvu. U svojoj Rezoluciji 45/121 iz decembra 1990. godine, Generalna skupština Ujedinjenih nacija je „pozdravila“ taj instrument koji je usvojen na Kongresu i pozvala je vlade da se „rukovode tim principima prilikom formulisanja odgovarajućeg zakonodavstva i političkih smernica i da ulože napore za sprovođenje principa sadržanih u tom dokumentu [...] u skladu sa ekonomskim, socijalnim, pravnim, kulturnim i političkim okolnostima koje vladaju u svakoj zemlji“.

6. Na nivou Evropske unije zbili su se važni događaji u vezi sa obavljanjem advokatske profesije. Prvo je Savet Evropskih zajednica usvojio Direktivu 77/249/EEC, kojom se dozvoljava advokatu da pruža usluge u drugoj državi članici Evropske unije na povremenoj ili privremenoj osnovi. Potom je Savet evropskih zajednica usvojio Direktivu 89/48/EEC o opštem sistemu priznavanja diploma u visokom obrazovanju (koja zahteva od advokata ili da polažu test podobnosti ili da završe period adaptacije pre nego što mogu da se etabliraju kao advokati u drugoj državi članici Evropske unije na osnovu priznanja svoje diplome). Potom su 16. februara 1998. godine Evropski parlament i Savet Evropske unije usvojili Direktivu 98/5/EC koja će omogućiti advokatima da trajno obavljaju advokatsku praksu pod svojim izvornim profesionalnim zvanjem u drugoj državi članici Evropske unije, po

istom osnovu po kome to čine i advokati iz matične zemlje članice.

7. Kao rezultat tih važnih događaja u državama članicama Evropske unije, uključujući tu i usvajanje Kodeksa ponašanja CCBE, još je potrebnije da u celoj Evropi advokati imaju jasne smernice u vezi sa profesionalnim standardima koji važe u državama u kojima oni obavljaju advokatsku praksu.

8. Treba naglasiti da je jedan važan aspekt pravnog sistema u svakom demokratskom društvu to što prava pojedinca moraju biti zaštićena i što pojedinac ima pravično i javno suđenje u svom predmetu – u razumnom roku – pred nezavisnim i nepristrasnim sudom obrazovanim na osnovu zakona (tako je utvrđeno u članu 6. Konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda – u daljem tekstu EKLJP). To, između ostalog, podrazumeva pravo na pristup dokazima i svedocima, kao i pravo na advokatske usluge u svim fazama postupka. Sve države članice Saveta Evrope, koje su ratifikovale EKLJP, treba da obezbede mogućnost korišćenja pravnih lekova.

9. Evropski sud za ljudska prava izrekao je mnogobrojne presude o pitanjima koja se, neposredno ili posredno, odnose na advokate. U tim predmetima se naročito radilo o pitanjima u vezi sa delotvornom pomoći advokata¹ kao i na suđenje *in absentia*^{2,3}, poverljivu komunikaciju sa advokatom⁴, imenovanje advokata „kada to interesi pravde nalažu“⁵.

10. Stoga je suštinski važno za zaštitu ljudskih prava, kao i za održavanje vladavine prava, da postoji organizovana advokatska profesija koja je slobodna da upravlja sopstvenim poslovima; Savet Evrope, koji među svojim osnovnim ciljevima ima zaštitu ljudskih prava, kao i uspostavljanje i unapređenje vladavine prava na panevropskom nivou, nije mogao ostati neosetljiv za potrebe advokatske profesije da bude u stanju da slobodno obavlja svoje aktivnosti, bez ikakvih neprimerenih pritisaka iz bilo kog društvenog segmenta.

11. Zaista, u okviru svojih aktivnosti u pogledu pravne saradnje sa zemljama Centralne i Istočne Evrope (programi *Demo-Droit* i *Themis*), Savet Evrope je organizovao mnogobrojne multilateralne sastanke na temu: „Uloga i odgovornost advokata u društvu u tranziciji“.

12. U Zaključcima Multilateralnog sastanka o ovoj temi održanom 1997. godine (Budimpešta, 9-11. decembar 1997. godine) koji je organizovao Savet Evrope u saradnji sa Advokatskom komorom Mađarske, Savetom advokatskih komora i udruženja pravnika Evropske zajednice (CCBE) i organizacijom INTERIGHTS, istaknuto je – u delu koji se odnosi na organizaciju i obavljanje advokatske profesije – da su „advokati u svim društvima vezani obavezom poštovanja sledećih opštih principa: nezavisnost, moralni integritet, poverljivost, poštovanje etičkih pravila, izbegavanje sukoba interesa, izbegavanje aktivnosti koje su inkompatibilne sa nezavisnim obavljanjem advokatske profesije, oglašavanje i lična reklama (uzimajući u obzir član 10. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda), zaštita interesa klijenata i poštovanje sudova“.⁶

13. Osim toga, u okviru svojih međuvladinih aktivnosti, Komitet ministara Saveta Evrope doneo je mnogobrojne rezolucije i preporuke koje se bave pitanjima koja se

odnose na pravdu i pravosuđe a obuhvataju i teme koje se tiču uloge i profesije advokata⁷.

14. Naročito se Preporuka br. R(94)12 o nezavisnosti, delotvornosti i ulozi sudija (u daljem tekstu Preporuka iz 1994. godine) odnosi na neke od osnovnih principa za očuvanje sudijske nezavisnosti, u svetlu principa po kome svako ima pravo na pravično i javno suđenje u razumnom roku, pred nezavisnim i nepristrasnim sudom obrazovanim na osnovu zakona, u skladu sa članom 6. EKLJP.

15. U svetlu Preporuke iz 1994. godine, Savet Evrope je odlučio da pripremi sličnu preporuku koja će se odnositi na advokate, a uzeće u obzir sve postojeće instrumente i sudsku praksu Evropskog suda za ljudska prava.

16. S tih razloga, u okviru svojih napora za poboljšanje pravičnosti i delotvornosti pravde i pravosuđa i, naročito, napora za smanjenje nepotrebnih kašnjenja u sudskim postupcima (u skladu sa članom 6. EKLJP), Evropski komitet za pravnu saradnju (CDCJ) zatražio je od CJ-EJ da pripremi nacrt Preporuke o slobodi obavljanja advokatske profesije.

Obim polja dejstva Preporuke

17. Ova Preporuka nastoji da utvrdi prirodu nezavisnosti advokatske profesije, razloge te nezavisnosti, njenu važnost za društvo, odgovornosti koje ona podrazumeva, načine na koje se ta nezavisnost može i na koje je treba osigurati i štiti, kao i standarde i disciplinu koji su neophodni da bi se ona održavala.

18. S tih razloga, važno je da se advokati rukovode principima i pravilima kojima se uređuje nezavisno obavljanje advokatske profesije, kako bi osigurali da se u potpunosti pridržavaju utvrđenih profesionalnih standarda.

19. Ti principi i pravila treba, između ostalog, da obuhvate opšte principe o slobodi obavljanja profesije advokata (Princip I), pravničkom obrazovanju, obuci i ulasku u advokatsku profesiju (Princip II), ulozi i dužnosti advokata (Princip III), pristupu svih lica advokatima (Princip IV), profesionalnim udruženjima (Princip V) i disciplinskim postupcima (Princip VI).

Komentar principa

Princip I – Opšti principi o slobodi bavljenja advokatskom profesijom

20. Pravičan i ravnopravan sistem vršenja pravosudne vlasti u društvu i delotvorne zaštite ljudskih prava i osnovnih sloboda, zavise kako od nezavisnosti i nepristrasnosti sudstva (vidi Preporuku iz 1994. godine), tako i od nezavisnosti advokata. Nezavisnost sudija i advokata predstavljaju suštinske elemente svakog pravosudnog sistema.

21. Zaista, adekvatna zaštita ljudskih prava i osnovnih sloboda, ekonomskih, socijalnih i kulturnih, kao i građanskih i političkih prava na koja sva lica polažu pravo, zahteva da svaki pojedinac ima delotvoran pristup advokatskim uslugama koje pruža nezavisna advokatska profesija (Princip I.1).

22. Osim toga, u Preporuci se utvrđuje, u Principu I.2, da dozvolu za bavljenje advokatskom praksom ili za pristupanje toj profesiji treba da donese nezavisno telo. To obuhvata prijem u profesionalni organ ili upis u registar advokata ili podnošenje zahteva za izdavanje licence za bavljenje advokatskom praksom. Nezavisni organ na koji se upućuje u tom principu može biti neko profesionalno telo ili telo u čiji sastav ulaze pripadnici sudstva, pripadnici šire javnosti i drugi, pored jednog broja predstavnika advokatske profesije. Preporuka takođe utvrđuje da odluke koje se odnose na izdavanje dozvole za obavljanje advokatske prakse ili za pristupanje toj profesiji, bez obzira na to da li ju je donelo ili je nije donelo neko nezavisno telo, treba da podleže preispitivanju pred nezavisnim i nepristrasnim sudskim organom. Međutim, ako početnu odluku donosi sud, onda nema potrebe da se obezbedi dodatna sudska kontrola (princip „inkorporirane kontrole“).

23. Treba naglasiti da Princip I.2 ne isključuje ostale oblike kroz koje neko lice može biti primljeno u obavljanje advokatske profesije, sve dotle dokle su kriterijumi za prijem pravični i objektivni, a telo koje te odluke donosi to čini na pravičan i objektivan način (vidi, takođe, Princip V, dole).

24. U Preporuci se dalje naglašava da advokati treba da uživaju istu slobodu udruživanja, veroispovesti, mišljenja i izražavanja kakvo uživaju i sva ostala lica u društvu. Naročito se ukazuje na to da advokati treba da imaju pravo da učestvuju u javnim diskusijama o pitanjima koja se odnose na pravo i pravilno vršenje pravosudne vlasti bez ikakvih zakonskih ograničenja osim onih koja važe za sva ostala lica (Princip I.3), kao i pravo da se udružuju ili da slobodno i bez ikakvog mešanja sa strane osnivaju lokalne ili nacionalne strukovne (profesionalne) organizacije. Taj princip ne treba da spreči profesionalna tela da ograniče pravo svojih članova da javno govore o pitanjima u kojima su angažovani u smislu davanja saveta. Pored toga, advokati ne treba da podležu nikakvom ograničenju za koje bi razlog bila njihova uverenja ili njihovo pripadništvo nekom zakonitom udruženju. Zaista, advokati, kao jedan od osnovnih aktera svakog pravosudnog sistema, ne treba da budu neosetljivi na važne događaje koji se mogu zbiti u ekonomskom i društvenom životu, već treba da igraju aktivnu ulogu u svakom zakonodavnom predlogu koji bi mogao dovesti do poboljšanja pravosudnog sistema (vidi, takođe, stav 6. gore). Slobode na koje se ukazuje u ovom principu već su sadržane u članovima 9, 10. i 11. EKLJP (sloboda misli, savesti, veroispovesti, izražavanja, okupljanja i udruživanja). Ovaj princip je uvršten u Preporuku iz pedagoških i didaktičkih razloga.

25. Kako bi se omogućilo advokatskoj profesiji da delotvorno obavlja svoju autentičnu ulogu u odbrani prava pojedinaca, advokati treba da budu u mogućnosti da savetuju svoje klijente i da ih zastupaju u skladu sa unutrašnjim pravom države o kojoj je reč, kao i u skladu sa utvrđenim profesionalnim standardima, bez ikakvih ograničenja, uticaja, pritisaka, pretnji ili nedoličnog mešanja iz bilo kog segmenta društva (Princip I.4).

26. Preporuka se dalje bavi pitanjem odnosa između klijenta i advokata (Principi I.5 i I.6). Kada je reč o licima koja su lišena slobode (Princip I.5), u Preporuci se upućuje na to da pravo advokata na pristup njihovim klijentima treba da bude uravnoteženo sa potrebom da se jemči pravilno vršenje pravosudne vlasti u društvu i zaštita javnog reda. Zaista, u određenim slučajevima može biti primereno da se ograniči pristup advokata njihovim klijentima u cilju zaštite, na primer, krivičnih istraga koje se u datom trenutku vode ili radi zaštite bezbednosti u zatvoru.

27. Osim toga, kada je reč o pitanju poverljivosti odnosa između klijenta i advokata (Princip I.6), Preporuka nalaže državama da obezbede da ta poverljivost bude poštovana, uključujući i poverljivost u pogledu sadržaja svih dosijea, dokumenata i elektronske komunikacije. Međutim, poverljivost odnosa između advokata i klijenta ni pod kakvim okolnostima ne sme da se koristi za zaštitu kriminalnih radnji advokata. Može se napraviti izuzetak od pravila poverljivosti, naročito onda kada to zahteva krivična istraga (na primer, u slučaju zloupotrebe elektronske komunikacije između advokata i klijenata radi ostvarivanja kriminalne zavere). Međutim, preporuka upućuje na to da onda kada je neophodno ograničiti poverljivost komunikacija između advokata i klijenata, takvo ograničenje treba da bude izričito utvrđeno unutrašnjim pravom i mora da bude sprovedeno pod kontrolom nezavisnog i nepristrasnog organa sudske vlasti, kako bi se omogućilo tom organu da osigura poštovanje prava na odbranu i princip ravnopravnosti strana u sporu između tužilaca i advokata odbrane. Ta odredba ne podrazumeva da advokate treba primoravati da svedoče protiv svojih klijenata. Ta odredba je inspirisana članom 8. stav 2. EKLJP.

28. Pored toga, u Preporuci se govori o potrebi da advokati, kako bi valjano obavljali svoje zadatke, imaju pristup svim relevantnim dosijeima (Princip I.7) i ukazuje se na to da nijedan dokument u spisu predmeta ne može biti dostupan samo jednoj strani, a ne i drugoj strani u isto vreme (Princip jednakosti strana u sporu tokom sudskog postupka).

29. Konačno, u svom Principu I.8, Preporuka upućuje na princip jednakosti među samim advokatima i zahteva od država da omoguće preduzimanje neophodnih mera kako bi se osiguralo da se prema advokatima koji postupaju u jednom istom predmetu istovetno postupa. Ta odredba ničim ne dovodi u pitanje način na koji nacionalno zakonodavstvo uređuje situaciju u kojoj jednog istog klijenta brani više od jednog advokata. Zaista, ta odredba se odnosi na ravnopravnost advokata različitih strana u sporu. Osim toga, treba istaći da su u datom kontekstu relevantni članovi 6, 8, 10, 11. i 14. EKLJP.

Princip II – Stručno obrazovanje advokata, obuka i stupanje u advokatsku profesiju

30. Preporuka sadrži važna pravila koja države treba da primenjuju kako bi obezbedile adekvatno profesionalno obrazovanje advokata i uredile pitanje njihovog stupanja u advokatsku profesiju.

31. U tekstu se ukazuje na to da nikome ne može biti uskraćeno pravničko obrazovanje, stupanje u redove advokatske profesije i kontinuirano bavljenje tom

profesijom iz razloga koji se odnose na pol i seksualnu orijentaciju, rasu, boju kože, veroispovest, političko ili drugo mišljenje, etničko ili socijalno poreklo, povezanost s nekom nacionalnom manjinom, imovinski status, status po rođenju i fizički invaliditet (Princip II.1). Ta odredba je inspirisana tekstom člana 14. EKLJP. Osim toga, spisak razloga navedenih u tekstu Principa II nije iscrpan spisak.

32. Pravničko obrazovanje advokata treba da bude tako koncipirano da promoviše i unapređuje, pored tehničkih kompetencija, svest o tome da su etički standardi neodvojivi sastavni deo advokatske profesije, kao i ljudskih prava i osnovnih sloboda onako kako su ta prava i te slobode, između ostalog, utvrđeni u EKLJP (Princip II.2). Međutim, ako u nekim državnim advokatskim komorama i advokatskim ili drugim udruženjima advokati snose odgovornost za obuku advokata, Princip II.2 ne treba tumačiti u tom smislu da on zahteva od tih država da organizuju tu obuku.

33. Osim toga, u Preporuci se prepoznaje važnost profesionalnog pravničkog obrazovanja, kontinuiranog obrazovanja i praktičnog iskustva što su životno važni činioci neophodni da se obezbedi, održava i pojačava nivo tehničke kompetencije neophodan za pružanje advokatskih usluga. Zaista, u tekstu se nalaže državama da preduzmu neophodne mere, tamo gde je to primereno, kako bi ostvarile te ciljeve (Princip II.3).

34. Osim toga, profesionalno obrazovanje, uključujući programe kontinuiranog profesionalnog usavršavanja, treba da bude tako koncipirano da teži jačanju advokatskih veština, snaženju etičkih standarda i javnog interesa, kao i obuci advokata u cilju poštovanja, zaštite i unapređenja interesa kako samih klijenata, tako i pravosudnog sistema u celini (Princip II.3).

Princip III – Uloga i dužnost advokata

35. Svako lice ili grupa lica ima pravo da zatraži pomoć advokata u cilju odbrane i utvrđivanja svojih prava i interesa u okviru zakona i advokat je dužan da svoje usluge pruža na najbolji mogući način, uz integritet i nezavisnost. Iz toga implicitno proističe da advokati ne smeju biti diskriminirani od strane vlasti na osnovu toga ko su im klijenti (ili na osnovu predmeta klijenata koje zastupaju).

36. S tih razloga, Preporuka podseća na to koliko je važno da advokatske komore i druga profesionalna udruženja advokata sačine profesionalne standarde i kodekse ponašanja kako bi osigurali da, u odbrani legitimnih prava i interesa svojih klijenata, advokati postupaju nezavisno, posvećeno i pravično (Princip III.1). To obuhvata obavezu i dužnost pravičnosti prema drugim licima, kao što je obaveza da niko ne bude prevaren ili doveden u zabludu, ni za dobrobit advokata ni za dobrobit klijenta, kao i dužnost advokata da postupa pravično prema žrtvama kriminalnog ponašanja za koje su njegovi klijenti optuženi.

37. Svi advokati su dužni da čuvaju u tajnosti poslove svojih klijenata (Princip III.2): to je jedno od prava na odbranu koje je zajemčeno u EKLJP. Postoje neki izuzeci od tog pravila, generalno gledano u vezi sa krivičnim radnjama i prevarom, kao što postoje i zakonski izuzeci kojima se daju ovlašćenja poreskim organima. Treba naglasiti da se u tekstu Preporuke (Princip III.2) utvrđuje da svaka povreda

poverljivosti, bez saglasnosti klijenta, može poslužiti kao osnov za izricanje disciplinskih sankcija advokatima.

38. S tim u vezi, u državama postoje različite procedure u kontekstu sudskih postupaka, u kojima se od advokata traži da predoče dokumente za koje smatraju da su poverljivi. U određenim zemljama (po pravilu su to zemlje precedentnog prava) klijenti su ti koji odlučuju da li će određeni poverljivi dokumenti biti predočeni. U drugim zemljama (po pravilu su to države kontinentalnog prava) ta odluka pripada advokatima koji mogu da odluče da li će ili neće predočiti poverljive dokumente koji su traže u nekom sudskom postupku.

39. Osim toga, u Preporuci se razmatra pitanje dužnosti advokata prema njihovim klijentima (Princip III.3, podstavovi a, b, c, d i e). U obavljanju tih svojih dužnosti prema klijentima, advokati uvek treba da postupaju predano i posvećeno i bez straha u okviru zakona, u skladu sa željama svojih klijenata i držeći se utvrđenih profesionalnih i etičkih standarda.

40. Dok to čine, od advokata se prvenstveno traži da savetuju svoje klijente o njihovim pravima i obavezama, kao i o verovatnom ishodu i posledicama predmeta, uključujući tu i finansijske troškove (Princip III.3.a). Pre svega treba istaći da jedan deo finansijskih troškova o kojima se u nekom predmetu radi može poticati od honorara advokata. Stoga advokati treba da obaveste svoje klijente o svim troškovima postupka.

41. Preporuka takođe zahteva od advokata da, u sklopu svojih dužnosti, nastoje da slučaj reše prijateljskim putem (Princip III.3.b) gde postoji praktična mogućnost da se to postigne, kao i da izbegavaju sukobe interesa (Princip III.3.d).

42. Pored toga, treba istaći da Princip III.3.e zahteva od advokata da ne uzimaju više poslova od onih koje mogu razumno da obave, naročito ukoliko ne mogu da održe poželjan operativni nivo. Zaista, procena o tome koliko posla advokati mogu ili ne mogu razumno da obave prepuštena je njihovom diskrecionom odlučivanju i zavisiće od konkretnih okolnosti samog predmeta (npr., vrsta predmeta, veličina suda, broj i iskustvo advokata iz advokatske kancelarije koja je na slučaju angažovana). Pored toga, klijenti imaju punu slobodu da odluče da li će tražiti ili neće tražiti usluge još nekog advokata.

43. Osim svega navedenog, advokati treba da ispolje i odgovarajuće poštovanje prema sudstvu i da doprinose valjanom i pravičnom funkcionisanju pravosudnog sistema (Princip III.4). To ne treba, međutim, da spreči advokate da iznose primedbe, kao što su pitanja u vezi sa sudskom nadležnošću određenih sudija da odlučuju u nekom konkretnom predmetu ili pitanja koja se odnose na način na koji sudija postupa na nekom ročištu.

44. Pored svega toga, treba istaći u vezi sa Principom III.4. da sudije, kako bi osigurale valjano odvijanje ročišta, treba da iskoriste i primene, u slučaju potrebe, sve sankcije koje su predviđene u nacionalnom zakonodavstvu (npr., izbacivanje advokata iz sudnice, izricanje novčanih kazni advokatima).

45. Treba naročito naglasiti da su u nekim državama članicama štrajkovi advokata

postali sve učestaliji, čime se izaziva šteta, pre svega licima kojima su potrebne advokatske usluge. Iz tog razloga, u Preporuci (Princip III.4) se, pored toga što se prihvata legitimno pravo advokata na štrajk, zahteva da ti štrajkovi budu vremenski ograničeni i da ne nanose štetu interesima klijenata ili lica kojima su potrebne usluge advokata.

Princip IV – Pristup svih lica advokatima

46. Sa pitanjem slobode obavljanja advokatske profesije usko je povezana potreba da advokatske usluge budu dostupne svim sektorima društva, kao i da advokati unapređuju ostvarivanje ciljeva pravosudnog sistema kroz zaštitu ljudskih, ekonomskih, socijalnih i kulturnih kao i građanskih i političkih prava svakog pojedinca (Princip IV). Zaista, ravnopravan pristup zakonu za sve ljude, bili oni bogati ili siromašni, suštinski je važan za održavanje vladavine prava. S tih razloga važno je obezbediti delotvorne advokatske usluge svima onima čija su prava i interesi ugroženi, uključujući tu lica koja nisu u stanju da plate za te usluge. Primarna obaveza da se te usluge pruže i da se jemči njihov kvalitet predstavlja odgovornost advokatske profesije i proističe iz nezavisnosti te profesije. Međutim, država (kao i zajednica u celini) ima obavezu da pomaže advokatskoj profesiji u obavljanju te dužnosti.

47. Pružanje advokatskih usluga siromašnima i licima koja se nalaze u nepovoljnom položaju ne obuhvata nužno obavezu da se ta lica zastupaju pred sudom, ali ukazuje na potrebu da se ta lica obrazuju i savetuju u pogledu svojih prava, kao i u pogledu načina odbrane i obezbeđivanja tih prava (Principi IV.1 i IV.2). Jedan od načina da se taj cilj ostvari moglo bi, na primer, da bude to da su advokati uključeni u organizacije koje se angažuju u siromašnim zajednicama, obaveštavaju ljude o relevantnim zakonima i postupcima pomoću kojih pripadnici tih zajednica mogu da štite i unapređuju svoja prava i, tamo gde je to primereno, da traže pomoć advokata.

48. U Preporuci se dalje naglašava da su vlade te koje snose odgovornost za to da obezbede dostupnost programa advokatskih usluga. Pored doprinosa vlada, advokatske komore i druga profesionalna (strukovna) udruženja advokata treba da se potrudu da promovišu i obezbeđuju takve programe (Princip IV.3).

49. Kada je reč o honorarima i naknadi za rad advokata, Preporuka upućuje na to da (Princip IV.4) pravila i propisi kojima se uređuju honorari i finansijske naknade advokata treba da obezbede da advokatske usluge budu dostupne javnosti na osnovu razumnih uslova i da, kako bi se osigurala njihova nezavisnost, advokati treba da ostvaruju adekvatnu naknadu za svoj rad kako bi mogli da osiguraju razuman životni standard.

50. Osim toga, advokati koji su angažovani u pružanju advokatskih usluga licima koja se nalaze u ekonomski nepovoljnom položaju, kada su te advokatske usluge delimično ili u celini finansirane iz javnih sredstava, i dalje treba da zadrže profesionalnu nezavisnost (Princip IV.5).

51. Konačno, treba naglasiti da se odredbe utvrđene u Principu IV primenjuju na sve advokate u smislu ove Preporuke, a ne samo na one advokate koji brane lica

protiv kojih se vodi postupak po krivičnoj optužbi.

Princip V – Udruženja

52. Preporuka (u svom Principu V.1) ponovo ukazuje na potrebu da advokati u svakoj jurisdikciji osnuju nezavisno i samoupravno udruženje, koje je priznato prema zakonu i sposobno da zastupa njihove interese, da unapređuje njihovo kontinuirano stručno usavršavanje i obuku i da štiti njihov profesionalni integritet. Osim toga, bilo bi primereno da izvršne organe tih udruženja biraju njihovi članovi, kako bi mogli da obavljaju svoje funkcije bez ikakvog spoljnog mešanja.

53. Zakonodavstvo kojim se uređuje advokatska profesija treba da omogući svim advokatima da postanu članovi tih udruženja, ukoliko to žele i ukoliko ispunjavaju tražene profesionalne standarde, kako bi kao članovi tih udruženja mogli da jačaju i čuvaju kako nezavisnost tako i interese advokata. Zaista, advokati mogu igrati svoju ulogu u državi zasnovanoj na vladavini prava samo ako su advokatske komore nezavisne, naročito nezavisne u odnosu na državu i grupe za vršenje ekonomskog pritiska (Princip V.2). Međutim, advokatske komore i ostala profesionalna udruženja advokata treba da se staraju da sarađuju sa vladama kako bi osigurali da svako lice ima delotvoran i ravnopravan pristup advokatskim uslugama te da advokati mogu da daju savete i pružaju pomoć svojim klijentima, u skladu sa zakonom i utvrđenim profesionalnim standardima, bez ikakvog nedoličnog mešanja.

54. U Preporuci (Princip V.3) dalje se prepoznaje istaknuta uloga advokatskih komora u isticanju i odbrani nezavisnosti advokata od bilo kakvih neprimerenih ograničenja ili povreda prava.

55. Osim toga, Preporuka sadrži (Princip V.4, podstavovi (a) do (g)) spisak funkcija advokatskih komora koji nije iscrpan, a treba da doprinese nezavisnosti advokatske profesije i da integriše ulogu advokata u društvu.

56. S obzirom na to koliko je važna nezavisnost advokata za njihove klijente i za javnost u celini, i u cilju omogućavanja advokatskim komorama da ispune svoju funkciju očuvanja i unapređenja nezavisnosti advokata, u tekstu Preporuke naglašava se (Princip V.5, podstavovi (a) do (e)) potreba da se advokatima pruži mogućnost da preduzmu svaku radnju koja je potrebna za odbranu interesa advokata u slučaju ograničenja njihovih prava i sloboda.

57. Naročito se Princip V.5 u svom podstavu (d) odnosi na zaplenu materijala (a ne samo dokumenata/pismena) koje advokati imaju u svom posedu, zato što u većini slučajeva advokati čuvaju relevantne informacije u elektronskom obliku, kao što je flopi disk (disketa) ili CD-Rom.

58. Ako iskrasne neka od situacija na koje se ukazuje u podstavovima od (a) do (g), advokatske komore treba da budu ovlašćene da se zvanično obrate nadležnim organima i iznesu pritužbu.

Princip VI – Disciplinski postupci

59. Preporuka podseća na potrebu da advokatske komore i druga profesionalna

udruženja advokata utvrde i slobodno primenjuju kodeks profesionalnog ponašanja advokata. U slučaju da advokati ne poštuju svoje profesionalne standarde, onako kako su ti standardi utvrđeni u kodeksima profesionalnog ponašanja, advokatske komore ili druga tela koja postupaju nezavisno od državnih organa mogu da ustanove i primene disciplinske postupke (Princip VI.1). Advokatske komore i/ili druga profesionalna udruženja advokata treba da imaju pravo da budu zastupljene ukoliko se osniva jedno takvo zasebno i nezavisno telo (Princip VI.2). Sudovi, javni tužilac ili bilo koji drugi organ javne vlasti, ili, ukoliko je to primereno datoj situaciji, pojedinac, kao fizičko lice, mogu prijaviti slučaj nadležnom organu ne bi li taj organ započeo sprovođenje disciplinskog postupka. Uloga javnog tužilaštva treba da bude ograničena kada je reč o pokretanju takvog postupka i učestvovanju u njemu. Odredbe Principa VI primenjuju se bez ikakvih predrasuda na moguće sankcije koje bi mogao da izrekne sud zbog povrede profesionalne obaveze (neprofesionalnog ponašanja).

60. Disciplinski postupci treba u potpunosti da poštuju zahteve koji se postavljaju u pogledu pravičnosti postupka i, naročito, odredbe člana 6. EKLJP, uključujući mogućnost da advokat izjavi žalbu nadležnom organu na svaku negativnu odluku (Princip VI.3).

61. U smislu ove Preporuke, advokatska prava, između ostalog, naročito obuhvataju:

- pravo pojedinca na pravično i javno suđenje u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim sudom obrazovanim na osnovu zakona. To ne sprečava advokate da traže da se postupak odvija *in camera*;
- pravo pojedinca da bez odlaganja bude obavešten o optužbi protiv njega i o prirodi dokaza koji se protiv njega iznose;
- pravo pojedinca da ima dovoljno vremena za pripremanje odbrane;
- pravo pojedinca da se brani lično ili putem branioca po sopstvenom izboru;
- pravo pojedinca da bude prisutan tokom celokupnog postupka.

62. U tom kontekstu, treba ukazati na relevantnu sudsku praksu Evropskog suda za ljudska prava (vidi, na primer, presude u predmetima H. protiv Belgije od 30. novembra 1987, A N° 127-B i W.R. protiv Austrije od 21. decembra 1999. godine), koje su dostupne na internet stranici ESLJP.

63. Konačno, u Preporuci se naglašava (Princip VI.5) potreba da se poštuje pravilo srazmernosti prilikom izricanja sankcija za disciplinske prekršaje. S tih razloga treba uspostaviti ravnotežu između težine počinjenog prekršaja i negativnih posledica sankcija izrečenih advokatu o kome je reč.

1. Presuda u predmetu Artico od 13. maja 1980, Series A No. 37.
2. Presuda u predmetu Colozza od 12. februara 1985, Series A No. 89.
3. Vidi, naročito, presudu u predmetu Poitrimol od 23. novembra 1993, Series A No. 277-A; presudu u predmetu Lala od 22. septembra 1994, Series A No. 297-A; presudu u predmetu Pelladoah od 22. septembra 1994, Series A No. 297-B.
4. Vidi presudu u predmetu S. od 28. novembra 1991, Series A No. 220.
5. Vidi, na primer, presudu u predmetu Boner od 28. oktobra 1994, Series A No. 300-B; presudu u predmetu Maxwell od 28. oktobra 1994, Series A No. 300-C; presudu u predmetu Brandstetter od 28. avgusta 1991, Series A No. 211; presudu u predmetu Croissant od 25. septembra 1992, Series A No. 237-B.
6. Vidi dokument BUDAPEST (97) Zaključak od 18. decembra 1997. godine.
7. Rezolucija (76)5 o pravnoj pomoći u trgovinskim i upravnim stvarima, Rezolucija (78)8 o pravnoj pomoći i savetima, Preporuka br R (81)7 o merama koje olakšavaju pristup pravdi, Preporuka br R (84)5 o načelima građanskopravnog postupka koja imaju za cilj poboljšanje funkcionisanja pravosudnog sistema, Preporuka br . R (86)12 o merama za sprečavanje i smanjenje prekomernog broja predmeta u sudovima i Preporuka br. R (94)12 o nezavisnosti, efikasnosti i ulozi sudija.